

MEGÉRTE-E GAZDASÁGILAG MAGYARORSZÁG SZÁMÁRA AZ EURÓPAI UNIÓHOZ VALÓ CSATLAKOZÁS?

Szerző:

Lektorok:

Kertész Bence

Budapesti Corvinus Egyetem (Magyarország)

Szerző e-mail címe:

kertesz.bence.official@gmail.com

Négy anonim lektor

Absztrakt

Magyarország 2004-ben tagjává vált a világ egyik legegységesebb integratív szervezetének, az Európai Uniónak, amellyel egy különleges fejezet nyílt a magyar nemzet történetében. Mind gazdaságilag, mind politikailag komoly változásokat hozott a csatlakozás, ám ahogy az utóbbi évek során egyre inkább erősödik ezzel a szupranacionális intézménnyel szembeni szkepticizmus, úgy fokozatosan megkérdőjeleződik az integráció áldozatainak hasznossága, és a nemzetállami szuverenitást csorbítani látszó változ(tat)ások szükségessége. Éppen ezért jelen tanulmány azt kívánja feltárni, hogy valóban megérte-e Magyarország számára az Európai Unióhoz való csatlakozás, mi a tagság mérlege több mint másfél évtized távlatából. Az integráció számos következménye közül azonban leginkább azok gazdasági vetülete kerül górcső alá, ugyanis ez a legjobban kvantifikálható, és ezáltal objektívan és hitelesen vizsgálható részterület. A kutatás sikeresen bizonyítja, hogy a tények szilárd talaján maradva, az Európai Unióhoz csatlakozás megérte gazdaságilag Magyarországnak, az azzal járó áldozatok többszörösen megtérültek.

Kulcsszavak: Európai Unió, Magyarország, gazdaság

Diszciplína: Nemzetközi tanulmányok

Kertész Bence (2022): Megérte-e gazdaságilag Magyarország számára az Európai Unióhoz való csatlakozás? <i>Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat</i> , IV. évf. 2022/1. szám. 85-95. doi: 10.35404/LH.2022.1.85

Bevezető

Jelen tanulmány, a „Megérte-e gazdaságilag Magyarország számára az Európai Unióhoz való csatlakozás?” című kutatási kérdésre kíván választ adni, így Magyarország 2004 és 2020 közötti Európai Unió tagságát vizsgálja gazdasági szempontból, ami a csatlakozás előtti állapotra reflektálással is kibővül a viszonyítás érdekében. A tanulmány kutatási szemlélete pozitívista, ugyanis objektív adatok alapján történik a tagság értékelése. A kutatási megközelítés induktív, mivel a különféle részterületek eredményeiből kerül levonásra a végső következtetés. A kutatás típusa feltáró és esettanulmány jellegű, mivel Magyarország egyedi példája kerül górcső alá. Azért ezek a kutatási módszerek kerülnek felhasználásra, mivel egy olyan szerteágazó témában, mint az Európai Unió és tagállamainak kapcsolata, mindenképpen érdemes egy adott esetre és területre leszűkíteni a kutatás tárgyát, hogy ne csak egy felületes, hanem egy valóban minőségi eredményt kaphassunk. Mivel az Európai Unió megítélése mind a mai napig egy igen vitatott, sokszor politikai és érzelmi tartalommal fűtött vélemények halmaza, ezért kifejezetten fontos, hogy ebben a tanulmányban a lehető legobjektívebb módon történjen az uniós tagság gazdasági előnyeinek és hátrányainak értékelése, ezért épül kvantitatív adatokra a kutatás. A legfőbb vizsgált aktorok közé tartozik az Európai Unió, mint intézményrendszer, és egységes keret, amely dominánsan meghatározza az esettanulmány másik szereplőjével, Magyarországgal fenntartott kapcsolatot,

különféle pozitív és negatív hatásokat gyakorolva erre a tagállamra, amelyek következményeit a különféle változókon keresztül (mint például a GDP, munkanélküliségi ráta...) lehet figyelemmel kísérni. Az ilyen módon operacionalizált, tagsággal járó hatásmechanizmusok eredményeit pedig ugyanazon indikátorok tagság előtti állapotával összevetve kiderülhet, hogy valójában milyen irányú és minőségű változásokat hozott a csatlakozás.

A források széles skáláját tekintve pedig egyértelművé válhat, hogy még ennek az egy szektornak a teljeskörű tárgyalásához sem elegendő jelen tanulmány terjedelmi kerete.

A kutatás időkerete 3 hónap volt, amelynek beosztása a kutatási kérdés létrehozásával kezdődött, amelyet a téma körül határolása, és a hozzá kapcsolódó szakirodalom kigyűjtése követett, majd az időkeret felénél megkezdődhetett a vázlat kidolgozása, a téma prezentálása, végül a tanulmány elkészítése.

Általános gazdasági hatások

Közös költségvetés. Magyarország gazdasága számára az Európai Unióhoz csatlakozás új lehetőségeket hozott, amelyek jelentős mértékben hozzájárultak a poszt-kommunista gazdasági rendszer megerősödéséhez. Magyarország alapvetően a nettó befizető tagállamok közé tartozik, mivel a közös költségvetésből hazánk több részesedést kap, mint amennyit befizet, (közel 7-szer annyi) (Index, 2014), ezáltal jelentős tőketöbbletbe jut hozzá. 2015-ben

ez a költségvetési többlet 1 lakosra vetítve az EU-ban a harmadik legnagyobb, 470 euró volt (Európai Bizottság, 2020a). Ehhez társul a később is tárgyalásra kerülő támogatások hatalmas összege, így összesen 2013-ig nettó 7000 milliárd forint (Index, 2014), majd a 2014–2020-as ciklusban 40 milliárd euró áramolhatott Magyarországra (Weinhardt, 2020), és ez nyilvánvalóan csak a becslés alsó határa. Így a magyar fejlesztések 97%-a EU-s társfinanszírozással készülhetett el, ezzel átlagosan évi 2%-kal növelve a nemzetgazdaság teljesítményét (Index, 2014).

Közös piac. A közös piac, amely egy egysített, belső határok nélküli kereskedelmi zóna, az egységesített vámtarifával dolgozó vámunióval is kiegészülve lehetővé teszi a piaci verseny biztosítását, a fogyasztók és a hazai termékek védelmét (Európai Bizottság, 2020b). Ennek köszönhetően a magyar vállalkozások és termelők egy új, 480 millió fős nemzetközi fogyasztói piachoz is hozzáférhettek, a korábbiakhoz képest elképzelhetetlenül gazdaságosabban (Palánkai, 2007, 164.), miközben arra is lehetőség nyílt, hogy európai szintű társulásokat kezdeményezzenek (Sárközy, 2007, 604). Mindamellet a külföldi cégek és gazdaságok is potenciális felvevőpiacra leltek Magyarországon, azelőtt elérhetetlennek számító árucikkek kerülhettek forgalomba a hazai vásárlók nagy öröme (Palánkai, 2007, 163). A külkereskedelmi forgalom intenzitásának növekedését kitűnően szemlélteti, hogy a csatlakozást követő 1 éven belül az 1989-es érték négyszerezése, valamint az előző év teljesítményének

közel másfélszeresére emelkedett a kivitel (KSH, 2010). Az európai piacra való belépés a különféle szabályozásoknak, és protekcionista politikának köszönhetően nem vonta maga után a fogyasztói árak megnövekedését, ugyanis az az alacsony, 5%-os küszöb alatt maradt dacára a külföldi termékek és behozatalok konkurenciájának növekedésének (KSH, 2010).

Beruházások. Megkezdődtek a nagyívű külföldi beruházások is, amelyek mértéke mind a mai napig folyamatosan nő. A külföldi közvetlen tőkebefektetés már 1 évvel a csatlakozás után meghaladta a 10 000 milliárd forint értéket (KSH, 2012b, 3.). A beruházások dinamikáját jól szemlélteti, hogy a kiemelt nemzetgazdasági szektorok negyedében az utóbbi 3 év során 100% feletti volt a befektetések növekedésének volumenváltozása, tehát exponenciális ütemű fejlődésről beszélhetünk (Portfolio, 2020).

Adópolitika és munkaerő. A csatlakozás idején az adópolitika nem állt készen a változások megfelelő lekövetésére, így az ország nagyjából 10 milliárd euró nagyságrendű FDI kiesést szenvedett azáltal, hogy elmulasztott megfelelő intézkedéseket tenni a befektetők bevonására a hazai piacra (Matolcsy, 2008, 197–198). Később sikerült megteremtteni a megfelelő befektetési környezetet a képzett, de európai viszonylatban olcsó magyar munkaerő illetve a különféle adózási kedvezmények, járulék és illetékmentességek segítségével (OECD, 2021).

A külföldi leányvállalatok betelepülésével a magyar állam új adóforrásokhoz, a lakos-

ság új munkahelyekhez jutott, így az évek alatt sikerült a csatlakozás előtti munkanélküliségi rátát a felére csökkenteni (KSH, 2019). A több tekintetben is kiemelkedő teljesítményű, listavezető multinacionális vállalatok (Vértesy, 2018, 8.) a magyar munkaerő negyedének foglalkoztatását biztosítják (KSH, 2018,3.).

GDP. A gazdasági fejlettséget indikáló GDP-t meghatározó változóknak is növekedést hozott a csatlakozás, mivel a közösi társulás eredményeképpen számos külföldi cég végzett beruházásokat, és az export is erősödött. A csatlakozást megelőző időszak legmagasabb GDP értéke 85,3 milliárd dollár volt (2003-ban), ehhez képest a 2004-2020-as időszak legalacsonyabb GDP értéke is ennek az 1,46-szorosa (Economics, 2020), és emellett 1,6-szoros éves növekedésre is volt példa (Losoncz, 2013, 132.). A Maddison-projekt történelmi távlatú GDP/fő statisztikája pedig azt is egyértelművé tette, hogy a II. világháború utáni helyreállítási állapot pénzügyi státuszának a közel 10-szeresét sikerült elérni 2007-ben (Matolcsy, 2015,30.).

Bár annak ellenére, hogy a 2004-2020-as időszakban két (világ)válság is sújtotta, a gazdaság stabil tudott maradni, ami kétségkívül a csatlakozásnak köszönhető.

Jogi változások és azok gazdasági hatásai

Jogi integráció. Mivel az Európai Unió egy jogi úton létrejött egység, ezért jogi dimenziója a gazdaságra nézve is meghatározó.

Ennek a jogközösségnek a zavartalan működését biztosítja a jogrend, amely 5 fő jogforráson alapul (Európai Unió Kiadó Hivatala, 2016). Tekintve, hogy az EU alapját képező jogszabályok nemzetközi szerződések, ezek a nemzetközi jog részeként a magyar Alaptörvény felett állnak, így kötelező érvényűek a tagállamok számára. Ez a fajta alárendeltség kiszolgáltatottságot is eredményezhet, azonban az Alaptörvény E) cikkének 2. bekezdése korlátozza ezeken a rendelkezéseken a hatáskörét, hogy Magyarország legfontosabb értékei és szabadságai ne sérülhessenek (Magyar Országgyűlés, 2011).

Mindazonáltal az Európai Unióhoz csatlakozás *sine qua non* feltétele, az EU teljes jogrendszerének, vagyis az azt összefoglaló *acquis communautaire*-nek az elfogadása és alkalmazása (Tóth, 2007, 954.). Az ebből származó kötelezettségvállalás alkotmánnyal való összeegyeztethetősége, valamint annak alkotmányos kérdési minősége (Sonnevend, 2007, 964-968.) egy ideig vita tárgyát képezte, azonban a csatlakozási klauzula beiktatásával, és néhány módosítás után nyilvánvalóvá vált, hogy a jogharmonizáció megvalósult, és a két jogi dekrétum nem mond ellent egymásnak. Így Magyarország már 2002-ben készen állt arra, hogy a közösségi jog használatával a jogi integráció legfontosabb elemei megvalósuljanak (Papp, 2002,10.), ettől függetlenül ez a jogi környezet állandó mozgásban van mind a mai napig (Losoncz, 2014, 489.).

Az egységesítés hatásai. A gazdasági szakterületekre kidolgozott részletes jogszabályi

irányelvek az EU-n belüli egységességet szolgálták, így bár azok kötelezettségekkel jártak, mégis hosszútávon egy kifizetődő befektetést jelentettek, többek között azért is, mert így nőtt az ország tőkevonzó képessége (Csaba, 2019.47.). Ilyen eset például, amikor Magyarország a csatlakozási szerződésben vállalta, hogy egy olyan tranzitútvonal-hálózatot épít ki, illetve korszerűsít, amely az uniós szabványnak (tengelyenkénti 11,5 tonna terheléstűrő útburkolat) megfelel (Európai Unió Kiadóhivatala, 2003). Ez a közösségi támogatások ellenére is költségekkel járt Magyarország számára, azonban a későbbiekben az import és export lehetőségei, valamint mennyisége a sokszorosára nőtt az egységes úthálózatnak (is) köszönhetően. A 2003-as 48,1 milliárd dollárnyi import és kicsivel tőle lemaradó 42,5 milliárd dollárnyi export 2018-ra egy átlagosan 2,5-szeresére nőtt, miközben a nettó külkereskedelmi deficit egy közel 1,5-szer annyi, 9 milliárd dollárnyi nyereséggé alakult át (The Observatory of Economic Complexity, 2021a). Azt, hogy a fent leírtaknak megfelelően egységesített infrastruktúrának domináns szerepe volt az import és export mértékének növekedésében, azt az alábbi adatok támasztják alá. Magyarország legnagyobb importőre, és exportcélja is Németország, a vele folytatott kereskedelem mértéke mindkét áruforgalmi irány tekintetében a csatlakozás utáni években konstansan meghaladta a 10 milliárd dollárt (The Observatory of Economic Complexity, 2021b, 2021c). A Németországgal zajló kereskedelem (áruszállítás)

pedig a földrajzi adottságok miatt leginkább szárazföldön valósul meg, nem mellesleg ez az ország rendelkezik az EU-n belül a második legnagyobb nemzetközi közúti áruforgalommal (amit csak a német-magyar szárazföldi kereskedelmi utak gerincét képező Ausztria előz meg) (KSH, 2008,12.), ezáltal nyilvánvalóvá válik, hogy legfontosabb kereskedelmi partnereinkkel való kapcsolat erősítéséhez nélkülözhetetlen volt a már említett útburkolat-korszerűsítés, aminek költsége kisebb, mint a nyereség. A csatlakozási dokumentumban 8 új építésű gyorsforgalmi útszakaszvállalása lett rögzítve a 2004 és 2006 közötti időszakra, ami szinte teljesen meg is valósult 901 milliárd forint becsült költséggel, így 383 km hosszúságú utat sikerült szabványosítani (Index, 2014). Később az ebből az ütemidőszakra tervezett, de abból kifutó M43 jelzésű gyorsforgalmi út is elkészült, amelynek nettó 46,49 milliárdos költségét jelzésértékűen markáns arányban, 85%-ban uniós támogatás térítette meg (Építők, 2015), ezzel is mutatva a későbbi fejlesztések finanszírozásának irányvonalát (Portfolio, 2019). Bár ez a statisztika nyilvánvalóan tovább finomítható, hozzáadva az üzemeltetési költségeket, és az inflációs mutatókat (az elmúlt évek autópályafejlesztései például 2 és 3 milliárd forint közötti kilométerenkénti átlagköltséggel számolnak már) (HVG, 2013) azonban így is nagyságrendileg azonos számok kerülnének megállapításra (ezt a kiadási költséget pedig tovább ellensúlyozhatja, hogy a maga az autópályarendszer is egy bevételi forrás). Tehát megállapítható,

hogy minden nehézség ellenére valóban megérte az uniós követelményrendszerhez alkalmazkodni, ugyanis a fejlesztések csak a töredékébe kerültek a későbbi nyereségnek.

Természetesen ez az összetett bizonyítás a többi EU-s szabvány, jogszabály és egy-ségesítési mechanizmus esetén is alkalmazható lenne, azonban jelen tanulmány terjedelmi korlátai miatt erre nincsen mód. Mindamellet sok esetben nincs is lehetőség a folyamatok ilyen szintű kvantifikálására, ettől függetlenül azonban érzékelhetők azok pozitív hatásai, mivel ezek a rendelkezések komoly szakértői munka eredményei, tehát az áldozatok ellenére is mindig megéri azt a tagállamnak alkalmaznia.

Versenyjog. Mindamellet nem szabad elfeledkezni a szupranacionális uniós intézmények gazdaságjogi hatásairól sem. Ezek közé tartozik például, hogy a versenyjogi helyzeteket (nemzetközi relevanciájuk esetén) már sok esetben nem a Gazdasági Versenyhivatal, hanem az Európai Bizottság bírálja el, ami szintén kedvező lehet a magyar intézmények számára (Herbert, 2007).

(Szak)politikák befolyása a gazdaságra

Az Európai Unió különféle szakpolitikai területen is a lehető legszorosabb együttműködésre bírja a tagállamokat, ennek legfőbb fóruma az Európai Unió Tanácsa, ahol a tagállamok szakminiszterei megha-

tározzák az adott irányelveket (Dipartimento per le Politiche, 2019).

Közös agrárpolitika. Magyarország mezőgazdasága számára tehát a Közös Agrárpolitika vált meghatározóvá a csatlakozás után, amelynek legfőbb célkitűzése az élelmiszer-önellátás általi biztonság megteremtése (Popp, 2000, 5.). Ez a gazdasági cél kiváló megtestesítője az európai egység előnyeinek, azonban közvetlenül a csatlakozás után a magyar mezőgazdaságnak aggasztó jelenségekkel kellett szembenéznie, annak ellenére, hogy a SAPARD és PHARE program agrárfejlesztési célokkal több milliárd forintnyi segéllyel támogatta ennek a területnek az integrációját (Kovách, 2001, 64.). Az egységes piacra belépve az agrárimport az addigi mennyiség többszörösére növekedett, ugyanis sok esetben ellenőrizetlen (lásd az aflatoxinnal mérgezett fűszerpaprikák botrányát), nagy mennyiségű külföldi agrártermék lepte el Magyarországot, így az is kérdésessé vált, hogy megmarad-e a hazai mezőgazdaság versenyképessége az uniós piacon (Hubai, 2004, 132-133.). Bár a kivitel mértékét sikerült megduplázni, mégis a többi tagállam olcsó importtermékei nehéz helyzetbe hozták a magyar vállalkozásokat, és az agrár-külkereskedelmi egyenleg pozitív szaldója közel a felére csökkent (Hubai, 2004, 133). Ennek ellenére a későbbiek során a magyar mezőgazdaság stabilan tudta tartani a 3 és 4% közötti GDP részarányt, valamint a teljes foglalkoztatásban betöltött 4 és 5% közötti rátát (Popp et. al., 2018, 3.), miközben az agrárexport növekedést mutat, és a veszélyeztetettnek tar-

tott agrár-külkereskedelmi mérleg is pozitív maradt (Kohout, 2020). Nem utolsósorban pedig a mezőgazdasági dolgozók jövedelme is megnőtt (Szabó, 2005, 35.), a költséghatékonyság pedig kimagaslóvá vált (Kapronczai, 2010, 171.).

Fejlesztéspolitika. Mindeközben számtalan olyan új lehetőség vált elérhetővé Magyarország számára, amely összességében pozitív hatást gyakorolt az országra gazdasági és egyéb tekintetben is, de vizsgálatuk nem igényel komolyabb elemzést, mivel hatásuk egyértelműen egyirányú és nyereséges. Ezek a programok és kooperációk szinte minden szakterületet lefednek a közoktatástól elkezdve az élelmiszerminőségen át az űrkutatásig, így ezek megfelelő tárgyalására nincs megfelelő terjedelem itt, ezért pozitív, és nyereséges folyamatként elismerve őket, csak néhány szemléltető példa kerül említésre a teljesség igénye nélkül. Fontos gazdaságot érintő programok közé tartozik az EU Hatodik Kutatás-fejlesztési Programja 17,5 milliárd eurós költségvetéssel (Ádám et. al., 2004, 202.), az Európai Regionális Fejlesztési Alap, és az új pályázati lehetőségek, amelyek nagy sikerrel kerültek alkalmazásra (Böhm és Havas, 2005, 15.). Természetesen ezeknek is lehetnek hátrányai, (mint például az önkormányzatok jelentős részének támogatásból való kizárása az addicionalitás elve miatt), de azokat jóval felülmúlják a nyereségek (Fekete, 2004, 320.).

A szabadságelvek politikája. Az EU négy szabadságelvének a megvalósulása az áruk, tőke, szolgáltatások szabad áramlásának már kifejtett következményein túl a

személyek szabad áramlásával a magyar turizmus számára még több vendégforgalmat hozott, ami még tovább növelte a csatlakozás előtt is már az Európán belüli 10 leglátogatottabb, legalább 4%-os piaci részesedésű államok közé tartozó ország bevételét (Lengyel, 1999, 76.). Valamint ugyanezen elv miatt a magyarok külföldi munkavállalására több lehetőség nyílt, bár az első 7 évre vonatkozóan a régi tagállamok derogációt kaptak, így korlátozásokat tarthattak fenn a magyar munkaerővel szemben (Kőrösi, 2005, 775.). Később a folyamat az „agyelszívás” jelenségébe csapott át, amely 2012-ben közel 140 ezer EU tagországban élő magyar kivándorlót jelentett (Kovács, 2013, 5.), egy mindössze 5%-os visszatelepülési rátával (The Economist, 2017), és bár ez az akkori népesség (9 906 000 fő) (KSH, 2012a, 9.) csupán alig másfél század százaléka, mégis ez fájó veszteség a nemzetgazdaságnak, mivel sokszor az innovatív fiatalok, és a kulcsfontosságú értelmiségiek hagyják el az országot (Euronews, 2018).

WTO-összefüggések. Továbbá a gazdaságpolitika legmeghatározóbb szervezetének, a World Trade Organization-nek a tagjaként Magyarország a vámunióba való belépéskor olyan különleges helyzetbe került, aminek során a GATT egyezmény kivételes eljárásait kellett alkalmazni, hogy így liberalizálódhasson számára a piac, miközben az EU-n kívüli országok felé ne teremtse kötelezettséget (Jánszky, 1999). Ennek köszönhetően a szabadkereskedelmi övezet az EU-s gazdaságpolitika sarokkövéként Magyarország számára is

megvalósulhatott, és így látható, hogy az elvont politikai szabályrendszer hatalmas nyereségeket hozott.

Környezetvédelmi, kereskedelmi, monetáris, ipar és energiapolitika. Ugyanígy az EU környezetvédelmi politikájához és standardjaihoz igazodva Magyarország képessé vált arra, hogy az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását 11 Terragrammal, vagyis 10%-kal csökkentse (Krämer, 2012, 316-317.). Az összehangolt EU kereskedelempolitika célja pedig „egyrészt a nemkívánatos külföldi versenyhatások távoltartása, másrészt a saját versenyképesség erősítése a külföldi piacokon” (Balázs, 2002, 84.), ennek megvalósulása szintén csak kedvez Magyarországnak, mivel enélkül például a gépkocsiipar fogyasztói tömegei az EU-n kívüli vállalatok termékeit vásárolnák, ám láthatjuk, hogy ennek az ellenkezője igaz, és az európai gépkocsigyártás ma is a világ élvonalába tartozik (Balázs, 2002, 86.). Emellett az Európai Gazdasági és Monetáris Unió közös fiskális politikáinak előnyeiről sem szabad elfeledkezni, ugyanis az így keletkező stabil árak, és adminisztratív költségcsökkenés jelentősége nem elhanyagolható (Ali M. El-Agraa et. al., 2014, 161.).

Létfontosságúnak számít továbbá az el látásbiztonság megfelelő garantálása, amely érdekében az EU nagy sikerrel alkalmaz energiapolitikai kooperációkat, szorgalmazza a megújulóenergia-termelés kvótáit (Magyarország számára ez 13%), és betartatja az EURATOM-szerződést (Katoná, 2014, 830-832.). Természetesen az EU nemcsak makroszinten hozott válto-

zásokat a gazdaság számára, hanem azok legkisebb egységei, a KKV-k fejlesztése céljából is komoly, 450 millió eurós költségvetésű közös ipar és vállalkozásfejlesztési politikát kezdeményezett (Horváth, 2007, 429.).

Konklúzió

Magyarország a XXI. század küszöbén egy posztkommunista, a piacgazdaságba viszonylag frissen beilleszkedő gazdasági rendszerként bizonytalan alapokon állt, és könnyen függőségi viszonyba kerülhetett volna egy erősebb állammal szemben, vagy akár a monopolkapitalizmus piaci versenyében el is jelentéktelenedhetett volna, ám ehelyett közel 15 év múlva már egy komoly regionális súllyal rendelkező, közepes agrárországgá vált. Ez a pozitív folyamat pedig egyértelműen az Európai Unióhoz csatlakozásnak tudható be, ugyanis a különféle támogatások, fejlesztések, új gazdasági lehetőségeket teremtettek, amikhez az áldozattal járó, de később megtérülő (jogi) szabályozások teremtettek környezetet, miközben a szakpolitika egysége biztos kézben tartotta, és egyesítette az Unió és az ország erőforrásait. Kijelenthető tehát, hogy a csatlakozás gazdasági mérlege minden hátrány ellenére pozitív, nyereséges, tehát megérte az integráció.

Irodalom

Ádám László et. al. (2004) *Európai Unió Pályázatok Kézikönyve*. Budapest: Euro-
pa Média Kht..

- Ali M. El-Agraa (2014) The theory of monetary integration, In: Ali M. El-Agraa et. al: *The European Union Economies and Policies*, 4. kiadás Cambridge: Cambridge University Press. 147-160.o.
- Balázs Péter (2002) *Az Európai Unió külpolitikája, és a magyar- EU kapcsolatok fejlődése*. Budapest, KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft.
- Böhm Gergely-Havas Katalin (2005). *Pályázatírás az Európai Unióban* Budapest. Új Mandátum Kiadó,
- Csaba, László (2019) Magyarország: gazdasági lehetőségek és korlátok. In: Pálincás József(szerk.): *Magyarország az Európai Unióban*, Budapest, Osiris Kiadó. 41-61.o.
- Európai Unió Kiadóhivatala, (2003) A csatlakozó államokra vonatkozó jogi aktusok. *Az Európai Unió hivatalos lapja*, 23 szeptember, Web: http://publications.europa.eu/resource/cellar/26d3a8af-048c-40af-a2dd-50af6649926c.0015.02/DOC_1 [Letöltés dátuma:5 november 2020]. 852. o.
- Európai Unió Kiadóhivatala, (2012) Az Európai Unió Alapjogi Chartája. Brüsszel: *Az Európai Unió Hivatalos Lapja*. Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=EN> [Letöltés dátuma:25 november 2020]. II.cím-szabadságok, 11.cikk (1),(2)
- Fekete Éva (2004) Az önkormányzatok felkészültsége az EU regionális politikájának fogadására. In: Szigeti Ernő (szerk.): *Az önkormányzati közigazgatás az EU-csatlakozás tükrében*, Budapest: Magyar Közigazgatási Intézet. 297-325.o.
- Herbert Küpper., (2007). Magyar közigazgatási jog 1985-2005. In: Jakab András, Takács Péter (szerk.) *A magyar jogrend-szer átalakulása 1985/1990-2005 I. kötet*, Budapest: Gondolat-ELTE ÁJK. 296-312.o.
- Horváth Zoltán (2007) *Kézikönyv az Európai Unióról*. 7. kiadás, Budapest: HVG-ORAC.
- Hubai József, (2004) *Az uniós csatlakozás hatása Magyarország természeti-erőforrás-gazdálkodására*. Budapest: Nemzeti Tan-könyvkiadó.
- Imre Kovách (2001) Problems of Implementation of EU Evaluation Methods in a Joining State- Hungary, In: Karl Bruckmeier (szerk.) *Innovating Rural Evaluation-Social sciences in the Interdisciplinary Evaluation of Rural Development*, Berlin, Institut für Internationale Sozialforschung
- Jánszky Ágnes, Meisel Sándor (1999) Magyarország EU-csatlakozásának WTO összefüggései, *Európai tükrök – műhelytanulmányok*, Budapest, Miniszter-elnöki Hivatal Integrációs Stratégiai Munkacsoport
- Kapronczai István (2010). *A magyar agrárgazdaság az adatok tükrében az EU csatlakozás után*. Budapest: Agrárgazdasági Kutató Intézet. Web: http://repo.aki.gov.hu/315/1/ai_201

- 0_12.pdf [Letöltés dátuma: 8 január 2021].
- Katona János, (2014) Energiapolitika In: Kende Tamás (szerk.) *Bevezetés az Európai Unió politikáiba*, 4. kiadás, Budapest, Wolters Kluwer Kft. 819-833.o.
- Kovács Zoltán- Boros Lajos- Lados Gábor-Hegedűs Gábor, (2013) *Challenges of brain drain and obstacles of return migration in Hungary: an empirical perspective*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Web: (PDF) Challenges of brain drain and obstacles of return migration in Hungary: An empirical perspective (researchgate.net) [Letöltés dátuma: 8 január 2021].
- Kőrösi István (2005) Magyarország útja az Európai Unióba-a komország a nyugati parton. In: Kiss J. László (szerk.): *A buszonötök Európái*, Budapest: Osiris Kiadó. 751-789.o.
- Lengyel Márton (1999). *Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz: turizmus stratégia*. Budapest: KIT Képző-művészeti Kiadó és Nyomda Kft.
- Losoncz Miklós (2014) Magyarország tíz éve az EU-ban - mekkora volt a mozgástér? *Közgazdasági Szemle*, LXI. évf., 2014. április, Web: <http://www.kszemle.hu/tartalom/cikk.php?id=1475> [Letöltés dátuma: november 2020]. 486–492. o.
- Losoncz, Miklós (2013) Global crisis and peripheralization in the ECE region. In: Ágh Attila-Vass László (szerk.): *European Futures: The perspectives of the new member states in the new Europe*, Together for Europe sorozat 16. rész Budapest: Budapest College of Communication and Business. 123-139.o.
- Ludwig Krämer (2012) *Az Európai Unió környezeti joga*, Budapest, Dialóg Campus Kiadó
- Magyar Országgyűlés, (2011) Magyarország Alaptörvénye. Budapest.
- Paláncsai Tibor (2007) Az integráció gazdasági mozgatórugói In: Kende Tamás, Szűcs Tamás-Jeney Petra. (szerk.): *Európai közjog és politika*. Budapest: Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft.. 105-169.o.
- Papp Gábor (2002) Az Európai Unióhoz történő csatlakozás hatása a magyar alkotmányra. Budapest, ELTE ÁJK. Web: <https://core.ac.uk/download/pdf/154250538.pdf> [Letöltés dátuma: 7 január 2021].
- Popp József et. al. (2018) A magyar mezőgazdaság teljesítménye 2004-2017 között. *Jelenkori társadalmi és gazdasági folyamatok*, XIII. évfolyam, 3-4.szám Web: <https://core.ac.uk/download/pdf/229459051.pdf> [Letöltés dátuma: 4 január 2021]. 9-20.o.
- Popp, József (2000). Az EU csatlakozás várható agrárgazdasági kihatásai In: A magyar mezőgazdaság helyzete, feladatai és esélyei az EU-bővítés tükrében *Európai tükrök – műhelytanulmányok* 67. szám, Budapest, Miniszterelnöki Hivatal Integrációs Stratégiái Munkacsoport 5-29.o.

- Sárközy Tamás (2007) A jog szerepének átalakulása a gazdaságban. A magyar gazdasági jog fejlődése 1985-2005 között. In: Jakab András, Takács Péter (szerk.) *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990-2005 II. kötet*, Budapest: Gondolat-ELTE ÁJK. 591-607.o.
- Sonnevend, Pál (2007). Magyar Alkotmány és EU-csatlakozás. In: Jakab András, Takács Péter (szerk.) *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990-2005 II. kötet*, Budapest: Gondolat-ELTE ÁJK. 964-970.o.
- Szabó Péter (2005). Az EU-csatlakozás hatása a mezőgazdasági jövedelemre, *Statisztikai Szemle*, 85. évfolyam 1. szám Web: http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2007/2007_01/2007_01_021.pdf [Letöltés dátuma: 7 január 2021]. 22-35.o.
- Tóth Ákos (2007). A magyar Alkotmány helyzete az EU-csatlakozás után. In: Jakab András, Takács Péter (szerk.) *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990-2005 II. kötet*, Budapest: Gondolat-ELTE ÁJK. 953-9.o.
- Vértesy, László (2018). *A multinacionális vállalatok szerepe a gazdaságban és a munkaerőpiacon*. Budapest: Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar - Pénzügyek tanszék. Web: <http://finance.bme.hu/wp-content/uploads/2019/10/BME-PM-02-Ve%CC%81rtesy-Multinaciona%CC%81lis-va%CC%81llalatok.pdf> [Letöltés dátuma: 7 január 2021].